

Alin-Sebastian Tat

**Cui i-e frică de
Sfântul Augustin?**

Galaxia Gutenberg
2024

Cuprins

Cuvânt înainte.....	9
1 Filosofie, elenism și creștinism la Sfântul Augustin	11
2 Dilemele dorinței și autonomia sufletului la Augustin	41
3 <i>De vera et falsa religione</i> . Religie, filosofie și politică în <i>De civitate Dei</i> a Sfântului Augustin	73
4 <i>Psalmul 1</i> în două lecturi patristice	109
5 Augustin în canonul teologic.....	125

Filosofie, elenism și creștinism la Sfântul Augustin

De vera religione face parte din lucrările lui Augustin din perioada de tinerețe, fiind redactată în preajma anului 390, cu puțin timp înaintea hirotonirii sale. Cartea îi este dedicată lui Romanianus, același personaj căruia îi fusese deja adresată, în 386, lucrarea *Contra academicos*. Acest Romanianus este mai întâi finanțatorul studiilor de retorică ale tânărului Augustin la Cartagina (în jurul anului 370), apoi susținătorul său la întoarcerea în Tagaste. Entuziasmul mai vârstnicului admirator îl face chiar să îmbrățișeze noua religie de care Augustin se arată atras, maniheismul (374). Opt ani mai târziu îl regăsim la Milano alături de prietenul său în momentul crizei religioase care îl va readuce în Biserică.

Tema principală a lucrării o constituie ascensiunea spirituală a omului la Dumnezeu, împlinită cu ajutorul adevăratei religii.

Urmând indicațiile din *Retractationes*, Van Fleteren¹ identifică patru teme majore în *De vera religione*: 1. adevărata religie trebuie să adore pe Dumnezeu-Treime; 2. religia creștină a fost dată oamenilor din milostivirea divină; 3. omul trebuie ca în mod liber să-l adore pe Dumnezeu; 4. teoria maniheistă cu privire la rău este nesatisfăcătoare.

În capitolul pe care-l consacră revizuirii acestei lucrări din *Retractationes* (I, XIII, 1), Augustin notează: „Atunci am scris și o carte *Despre adevărata religie*, în care se discută în foarte multe feluri și foarte pe larg, că Unul Adevărat Dumnezeu, adică Treimea, Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt, trebuie cinstit cu adevărata religie. Și cu câtă mare milă a Lui, printr-o chivernisire supusă timpului, a fost dată omului religia creștină, care este adevărata religie, precum și în ce chip trebuie pregătit omul, prin viața sa, pentru același cult al lui Dumnezeu. Foarte mult se vorbește însă și-n această

¹ Cf. F. E. van Fleteren, *Augustine's „De vera religione”*. A new Approach, in *Augustinianum*, 16 (1976), pp. 479-480.

carte contra celor două naturi ale maniheilor.”

Creștinismul și elenismul sunt entități culturale suficient de largi pentru a nu putea fi utilizate fără circumscrieri, chiar și atunci când se dorește stabilirea unui raport general. Totuși, elenismul constituie fondul comun gânditorilor creștini din Antichitatea târzie, cel puțin a celor de limbă greacă și latină. Pentru a individualiza acest raport generic, analiza noastră prealabilă (partea I) a indicat câteva figuri majore ale reflecției creștine din secolele II-IV și a evidențiat o gamă nuanțată de poziții *teologice* față de filosofia greacă.

Tezei „elenizării creștinismului”, susținute de Adolf von Harnack în a sa „istorie a dogmelor», o serie de istorici mai noi ai acestei probleme i-au răspuns nu opunându-i-se frontal², ci deturnând miza polemică inițială. Astfel, pentru G. Madec, inversarea relației dintre elenism și creștinism în favoarea celui dintâi nu

² Cum o făcuseră, printre alții, J. Quasten, *Initiation aux Pères de l'Eglise*, trad. J. Laporte, Paris, 1955, t. I, pp. 212-213 sau L. Bouyer, *La spiritualité du Nouveau Testament et des Pères*, Paris, 1960, p. 263.

reprezintă o contradicere a tezei enunțate, ci doar o necesară clarificare:

„creștinarea elenismului nu este anti-teza, ci mai degrabă un aspect fundamental al elenizării creștinismului.”³

Dialogul acestor primi gânditori creștini cu elita lumii păgâne nu se reduce la un act conjunctural și inconștient, de preluare a unor teme preexistente în beneficiul unui nou ideal cultural, ci:

„împrumuturile lor trebuie considerate fapte de doctrină, și nu doar simple semne de dependență.”⁴

O hermeneutică grăbită să descopere semnele evidente ale unei „pervertiri”, prin mijloace filosofice, a mesajului creștin genuin, își atinge repede limitele metodologice, deoarece desconsideră logica proprie a gândirii patristice:

„De aceea, toate fenomenele filosofice din operele patristice: judecățile asupra filosofiei și a filosofilor, citatele explicite și, a fortiori, descoperirile și conjecturile erudiției filologice despre diversele împrumuturi pe care Părinții le-au făcut din filosofie, reclamă în definitiv

³ Madec 1994, pp. 16-17.

⁴ *Ibid.*, p. 17.

un studiu propriu-zis patrologic. Justificarea teoriei și a practicii filosofice a gânditorilor creștini trebuie căutată în coerența doctrinelor lor.”⁵

Teoria patristică a cunoașterii, dincolo de detaliile sale multiple, poate fi formulată prin cuvintele lui Augustin⁶.

Așa-numitul *platonism* specific patristicii⁷, urmat de un *aristotelism* al scolasticii⁸, sunt idei prea generale pentru a putea fi reținute la o analiză riguroasă. Tot așa, teza lui Pierre Th  venaz, conform căreia există trei faze în raportul elenism – creștinism: 1. sincretism (Iustin), 2. eclecticism (școala alexandrină), 3. sinteză („neoplatonismul creștin”), trebuie amendată deoarece reflectă o perspectivă exterior   *logicii* patristice⁹.

⁵ *Ibid.*, pp. 18-19.

⁶ Cf. *De doctrina christiana* II, 18, 28.

⁷ Cf. E. von Ivanka, *Plato Christianus. La réception critique du platonisme chez les Pères de l'  glise*, trad. E. Kessler, Paris, 1990, p. 13 sq.

⁸ Cf. E. Gilson, „Le christianisme et la tradition philosophique”, in *Revue des sciences philosophiques et théologiques* 1941-1942, pp. 249-250.

⁹ Cf. P. Thévenaz, „De la philosophie divine à la philosophie chrétienne. L'affrontement de l'hellénisme et du christianisme”, in *Revue de Théologie et de Philosophie* 1951, pp. 4-20.